

Elfelejtett politikusok

Huszár Tibor: Beszélgetések; Politikuspályák

A XX. századi magyar értelmiség története nem kis mértékben a XX. századi magyar emigrációk története. Az 1919 után, a harmincas évek végén és a negyvenes évek elején, majd 1945 és 1948 között, s végül az 1956 után külföldre menekültek százezrei között az írástudók száma tízezrekre rúgott. Sokáig hallgatni illett (és kellett) róluk. Majd a hetvenes évek elejétől, az ország határain kívüli magyarság iránti fokozottabb érdeklődés és figyelem következtében egyre többükkel és egyre gyakrabban lehetett találkozni a tv képernyőjén, a rádió hullámhosszain és a különböző sajtóorgánumok hasábjain. Az újabb kori magyar történelmet ismerő tv-néző, rádióhallgató és újságolvasó azonban jól tudta, hogy a paletta még korántsem teljes, hogy a magyar diaszpóra értelmisége nemcsak közgazdászokból, orvosokból, Nobel-díjas természettudósokból, szónökökből és párizsi lokáltulajdonosokból áll, hanem volt magyar kormányfők, parlamenti elnökök és vezető pártpolitikusok is élnek közöttük. Ők továbbra is tabu voltak.

Huszár Tibor könyvesboltokba is került *Beszélgetések* című interjúkötetével ez a tabu, úgy tűnik, megszűnt. A kötet lapjain ugyanis olyan – a hazai nyilvánosságban korábban általában némasággal övezett – emigránsok szólalnak meg, mint *Nagy Ferenc*, a *Független Kisgazdapárt* vezetője, s 1946-47-ben az ország miniszterelnöke; *Kovács Imre*, a két világháború közötti népi írói mozgalom kiemelkedő alakja, s 1945 után a *Nemzeti Parasztpárt* főtárgya; *Kiss Sándor*, a *Paraszt szövetség* igazgatója; *Gombos Gyula*, az 1945 előtti *Magyar Élet és Magyar Út* című lapok szerkesztője; *Püski Sándor*, a népi írók kiadója, s az 1943-as szárszói konferencia kezdeményezője és szervezője; s végül *Fejtő Ferenc*, a *Szép Szó-kör* tagja és *Cs. Szabó László* író és esszéista. A beszélgetésekre 1977 őszén, az utolsó pillanatok egyikében került sor. Nagy Ferenc, Kovács Imre, Kiss Sándor és Cs. Szabó László ma már senki mikrofonja elé nem állhatnának...

A beszélgetéssorozat a harmincas évek és a negyvenes évek első felének szellemi mozgástendenciáit és ezek egymáshoz való viszonyát járja körül. A téma nem új a történelmi irodalomban. Az 1929-33-as gazdasági válságot követő szellemi erjedésről eddig is lehetett színvonalas elemzéseket olvasni – mások mellett éppen Huszár Tibortól is. A levéltárakban, újságokban, sőt az ilyen típusú kutatás legbecesebb forrásgyűjteményeiben, a személyes hagyatékokban azonban sohasem tükröződik a teljes történelmi valóság. Bizonyos dolgok, sokszor éppen az evidenciák, sohasem íródnak le, s az is esetleges, hogy mi marad meg a leírtakból. A túlélő résztvevők kikérdezése, az ún. *oral history*, a történelmi valóság egyes aspektusai feltér-

képezésének éppen ezért igen hasznos, bizonyos esetekben nélkülözhetetlen válfaja. S ehhez jön még az objektív folyamatok szubjektív vetületének vonzereje, a történelmet csinálók vagy átélők egyedenként más és más optikája, amely az ilyen típusú munkáknak szerencsés esetben mindig különleges érdekességet kölcsönöz. Semmi kétség: a *Beszélgetések* e szerencsés esetek közé tartozik. Odatartozik, mert Huszár Tibor jól ismeri a kort, amelyről kérdez, s azokat akiket vallat. S azért is, mert a kérdezettek sem rejtőzködnek. Vállalják amik voltak, s amit mondtak.

Igen szűkkeblűen ítélnék meg azonban a kötet jelentőségét, ha szerepét csupán egyfajta forrásbázis-teremtésként határoznánk meg. A népi és urbánus ellentétek mibenlétéről, a népi mozgalom belső tagoltságáról, a Március Front felbomlásáról és egyéb kérdésekről feltáruzó új információk ugyanis csak a könyv egyik rétegét alkotják. A kötet szellemi érdekessége és izgalma – a fenti problémák körüljárása mellett – abból is adódik, hogy Huszár nemcsak múltat faggató történész, hanem jelenünk elkötelezett marxistája is, a kérdezettek pedig nemcsak egykori politikusok, hanem – ha más-más ideológiák jegyében is – az interjúk pillanatában is elkötelezett antikommunisták. A történelmi vallatás mögött vagy mellett tehát – noha mindig igen udvarias és tapintatos formában – más-más értékrendszerek és ideológiai meggyőződések összeütközéséről is szó van. Legnyilvánvalóbb ez a Gombos Gyulával, Kiss Sándorral és Püskivel készített interjúkban. Huszár ezekben kilép a kérdező szenttelen pózából, s a népi ideológia válfajaival szembesülve maga is ideológusként vitatkozik. Ennyiben a kötet két világ találkozása, illetve párbeszéde is, s mint ilyen történetíráson kívüli fontossággal is bír.

A *Politikuspályák* című kötetben összegyűjtött 22 portrét amelyek eredetileg a *Társadalmi Szemle* 1982-83-as számaiban jelentek meg, lényegében ugyanaz a társadalmi igény és politikai szándék hívta életre, mint Huszár Tibor interjúsorozatát. Ezt – József Attila szavait parafrázálva – röviden úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a múltunkat be kell vallanunk. *Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Révai József*, illetve *Tildy Zoltán, Mindszenty, Kéthly Anna, Barankovics, Sulyok Dezső* és az 1944 és 1949 közötti koalíciós időszak más vezető politikusai, akik közül nyolcan nyugati emigrációban, egy (Rákosi) pedig a Szovjetunióban hal(tak) meg, sokáig ugyanúgy elfelejtett vagy legalábbis hallgatással övezett alakjai voltak közel- és félmúltunknak, mint Huszár Tibor beszélgetőpartnerei. Ebben az értelemben a *Politikuspályák* is az ún. kényes témák kényességét csökkenti, s ezt nem lehet eléggé üdvözölni.

A huszonkét portré természetesen nem egyformán markáns, s akad közöttük olyan is, amelyeknek egészen elmosódtak a vonásai. *Vida István* Tildy- és Nagy Ferenc-portréja például egészen pasztikus, *Palkó Magda* Schlachta Margit rajza viszont meglehetősen halovány. Más az ecsetkezelése a kortársként megszólaló *Dancs József*nek (Dobi István) és *Nemes János*nak (Rákosi Mátyás), s más a többnyire fiatalabb évjáratú „céhes” történészeké. Egyes szerzők hősük mindenoldalú bemutatására vállalkoztak, mások megelégedtek (vagy adatbázisuk miatt meg kellett elégedniük) a történések felületi szintjének felvázolásával. A kötet tehát egyenetlen, ám ennek ellenére kézikönyvértékű, amely remélhetőleg nemcsak a közép- és felsőfokú oktatás segédkönyvévé, hanem az 1945 utáni magyar történelem iránt érdeklődők hasznos olvasmányává is fog válni. (Magvető; Kossuth.)

ROMSICS IGNÁC